

Uwaga! Artykuł został opublikowany w dwóch wersjach językowych – podstawą do cytowań jest wersja angielska

The English-language text shall constitute the original version of the article. The Polish-language version of the article is only an illustrative version

Arkadiusz Bereza

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, Polska

ORCID: 0000-0002-3964-9179

arkadiusz.bereza@umcs.pl

Obowiązek zachowania tajemnicy zawodowej a konieczność (możliwość) ujawnienia przez adwokata/radcę prawnego okoliczności nią objętych

ABSTRAKT

Zagadnienia związane z zakresem tajemnicy zawodowej i obowiązkiem jej zachowania przez adwokata/radcę prawnego są przedmiotem debaty w środowisku prawniczym. Wynika to zarówno z fundamentalnego znaczenia tajemnicy zawodowej dla prawidłowego wykonywania zawodu adwokata/radcy prawnego, jak i z nieśpójności przepisów ustawowych oraz relacji tych przepisów do regulacji deontologicznych. Naruszenie obowiązku tajemnicy zawodowej skutkuje odpowiedzialnością karną i/lub dyscyplinarną. Na tym tle pojawia się problem dotyczący ujawnienia faktów objętych tajemnicą zawodową przez adwokata/radcę prawnego w sytuacji sporu cywilnego z byłym klientem lub postawienia adwokatowi/radcy prawnemu zarzutów w postępowaniu karnym lub dyscyplinarnym – pozostających w związku ze świadczoną wcześniej pomocą prawną. W sytuacji takiej ujawnienie informacji objętych tajemnicą zawodową – oczywiście w zakresie wymaganym potrzebą – nie stanowi przestępstwa (przewinięcia dyscyplinarnego) adwokata/radcy prawnego z uwagi na działanie w ramach kontraktu stanu wyższej konieczności w celu ratowania dobra o wyższej wartości, jakim jest odpowiednio prawo do sądu lub prawo do obrony. Odejście od tej złożonej konstrukcji i wzmocnienie standardów odpowiedzialności poprzez dążenie do maksymalnej określoności czynu zabronionego przemawiają za wprowadzeniem zmian ustawowych wskazujących na konkretne zachowania adwokata/radcy prawnego, które nie stanowią naruszenia obowiązku zachowania tajemnicy zawodowej. Mimo prowadzonych prac i towarzyszących im analiz w samorządach prawniczych, żaden z nich dotychczas nie zdecydował się na oficjalne zaproponowanie takiej odważnej zmiany legislacyjnej.

Słowa kluczowe: tajemnica zawodowa; radca prawny; adwokat; stan wyższej konieczności; prawo do sądu; prawo do obrony

WPROWADZENIE

Punktem wyjścia do rozważań objętych tematem jest zakres tajemnicy zawodowej. W świetle przepisów ustawowych adwokat/radca prawny jest obowiązany zachować w tajemnicy wszystko, o czym dowiedział się w związku z udzieleniem pomocy prawnej¹. Tak szeroko określony zakres przedmiotowy tajemnicy zawodowej rodzi pewne konsekwencje dla oceny sytuacji faktycznych i prawnych, w których może znaleźć się adwokat/radca prawny podejmujący decyzję o ujawnieniu informacji objętych tajemnicą zawodową. Interpretacja elementów kształtujących jej granice musi być niewątpliwie uzupełniona regułami wykładni funkcjonalnej i systemowej, gdyż przyjęcie jedynie dyrektyw wykładni gramatycznej może prowadzić do nieracjonalnych wniosków, a co za tym idzie do nieakceptowalnych skutków przy kwalifikacji zachowania adwokata/radcy prawnego.

¹ Art. 3 ust. 3 ustawy z dnia 6 lipca 1982 r. o radcach prawnych (t.j. Dz.U. 2024, poz. 499), dalej: URadPr; art. 6 ust. 1 ustawy z dnia 26 maja 1982 r. – Prawo adwokaturze (t.j. Dz.U. 2022, poz. 1184, ze zm.), dalej: PrAdw.

Uwaga! Artykuł został opublikowany w dwóch wersjach językowych – podstawą do cytowań jest wersja angielska

The English-language text shall constitute the original version of the article. The Polish-language version of the article is only an illustrative version

Tajemnica dotyczy „wszystkiego”, o czym adwokat/radca prawny „dowiedział się” w związku z udzieleniem pomocy prawnej, niezależnie od źródła pochodzenia tych informacji. Tym samym tajemnica zawodowa obejmuje nie tylko informacje przekazane prawnikowi bezpośrednio przez klienta na potrzeby świadczonej na jego rzecz pomocy prawnej. Są nią bowiem objęte także wytworzone przez adwokata/radcę prawnego pisma i notatki dotyczące sprawy oraz treść rozmów i korespondencja zarówno z klientem, jak i z osobami uczestniczącymi w prowadzeniu sprawy. Mogą to być również informacje uzyskane przez prawnika w inny sposób. Są to wszak informacje, o których dowiedział się „w związku” z udzieleniem pomocy prawnej. W tym kierunku zakres tajemnicy zawodowej został doprecyzowany w przepisach deontologicznych, które wskazują, że tajemnica adwokata/radcy prawnego dotyczy informacji ujawnionych przez klienta bądź uzyskanych w inny sposób w związku z wykonywaniem czynności (obowiązków) zawodowych, niezależnie od formy i sposobu ich utrwalenia². W świetle Kodeksu Etyki Radcy Prawnego dotyczy to także informacji ujawnionych radcy prawnemu przed podjęciem przez niego czynności zawodowych, jeżeli z okoliczności sprawy wynika, że ujawnienie nastąpiło dla potrzeb świadczenia pomocy prawnej i uzasadnione było oczekiwaniami, że radca prawny będzie ją świadczył³.

Granice tajemnicy zawodowej nie zostały więc zbudowane w oparciu o dyskrecyjną treść informacji dotyczących klienta czy jego sprawy, ale poprzez kwantyfikację pozyskania tych informacji (niezależnie od źródła) w związku ze świadczeniem pomocy prawnej⁴. Dotyczy to informacji, które mogą być przedmiotem dowodu (a więc faktów w szerokim tego słowa znaczeniu), w tym informacji łatwych do pozyskania, ale już nie informacji publicznych, powszechnie znanych, ujawnionych publicznie w mediach przez osoby trzecie czy też pozyskanych prywatnie przed rozpoczęciem świadczenia pomocy prawnej na rzecz konkretnego klienta⁵. O tym, czy dana informacja objęta jest tajemnicą zawodową, decyduje więc stosunek pomiędzy adwokatem/radcą prawnym a klientem, w ramach którego została ona przekazana lub w związku z którym została uzyskana. Może ona dotyczyć nawet samego faktu zasięgnięcia porady prawnej czy udzielenia pełnomocnictwa do prowadzenia sprawy do czasu złożenia go do akt postępowania⁶.

² Art. 15 ust. 1 Kodeksu Etyki Radcy Prawnego (t.j. w załączniku do uchwały nr 884/XI/2023 Prezydium Krajowej Rady Radców Prawnych z dnia 7 lutego 2023 r.), dalej: KERP; § 19 ust. 1–3 Zbioru Zasad Etyki Adwokackiej i Godności Zawodu (Kodeks Etyki Adwokackiej; t.j. w obwieszczeniu Prezydium Naczelnej Rady Adwokackiej z dnia 1 lipca 2021 r.), dalej: ZZEA.

³ Art. 15 ust. 3 KERP.

⁴ Postanowienie SN z dnia 2 czerwca 2011 r., SDI 13/11, OSNwSD 2011, poz. 210, s. 212; S. Podemski, *Adwokat – pełnomocnik, obrońca, doradca*, Warszawa 1977, s. 21–22; Z. Klatka, *Wykonywanie zawodu radcy prawnego i adwokata*, Warszawa 2004, s. 65; L. Korczak, *Kilka uwag o zakresie przedmiotowym obowiązku zachowania tajemnicy zawodowej przez radców prawnych*, [w:] *Ochrona tajemnicy adwokackiej (radcy prawnego) a działania władzy*, Warszawa 2019, s. 43–44; E. Kruk, *Obowiązek zachowania tajemnicy adwokackiej jako okoliczność uzasadniająca odmowę zeznań w trybie art. 180 § 2 k.p.k.*, „Studia Iuridica Lublinensia” 2017, vol. 26(4), s. 27, 30.

⁵ Art. 3 ust. 5 URadPr; art. 6 ust. 3 PrAdw; M. Gutowski, *O granicach tajemnicy adwokackiej w prawie prywatnym*, „Palestra” 2019, nr 7–8, s. 186–188; M. Safjan, *Prawo i medycyna*, Warszawa 1998, s. 116; S. Hoc, *Komentarz do art. 266*, [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, red. R.A. Stefański, Legalis 2023, Nb 9; R. Hałas, *Komentarz do art. 266*, [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, red. A. Grześkowiak, K. Wiak, Legalis 2024, Nb 8.

⁶ J. Naumann, *Zbiór Zasad Etyki Adwokackiej i Godności Zawodu. Komentarz*, Legalis 2020, § 19, Nb 33–34.

Uwaga! Artykuł został opublikowany w dwóch wersjach językowych – podstawą do cytowań jest wersja angielska

The English-language text shall constitute the original version of the article. The Polish-language version of the article is only an illustrative version

Natomiast informacje, które uzyskał adwokat/radca prawny, występując w obrocie prawnym przy okazji pełnienia innych funkcji, a nie są one związane z udzieleniem przez niego pomocy prawnej, nie są objęte tajemnicą zawodową⁷. Zgodnie z przyjętym poglądem tajemnica zawodowa nie obejmuje również treści faktur VAT i innych dokumentów rachunkowych wystawionych przez adwokata/radcę prawnego z określoną w nich rodzajowo usługą prawną⁸.

W praktyce tajemnicą zawodową powinny być objęte informacje, które mają „faktyczny charakter poufny, wynikający z oświadczenia klienta lub z istoty rzeczy”⁹. Niemniej w obliczu normatywnego określenia zakresu przedmiotowego tajemnicy zawodowej oraz różnej wrażliwości klientów w sytuacjach konfliktowych adwokat/radca prawny powinien podchodzić do tej kwestii z ostrożnością, nawet gdy zdrowy rozsądek podpowiada, że określone informacje nie są objęte obowiązkiem zachowania dyskrecji.

OBOWIĄZEK ZACHOWANIA TAJEMNICY ZAWODOWEJ

Z tajemnicą adwokacką/radcowską skorelowany jest obowiązek jej zachowania. Jest on fundamentem wykonywania zawodu adwokata/radcy prawnego, elementem całego systemu ochrony prawnej i warunkiem prawidłowego funkcjonowania wymiaru sprawiedliwości w demokratycznym państwie prawnym. Tym samym respektowanie obowiązku zachowania tajemnicy zawodowej i jej ochrona leży w dobrze pojętym interesie publicznym¹⁰.

Obowiązek zachowania tajemnicy zawodowej stanowi gwarancję poufności, która pozwala na zbudowanie relacji zaufania pomiędzy klientem i adwokatem/radcą prawnym¹¹. Charakter tej relacji stwarza po stronie klienta uzasadnione oczekiwanie ochrony jego praw przed zagrożeniami lub naruszeniami będącymi konsekwencją ujawnienia faktów i okoliczności objętych tajemnicą zawodową¹². Należą do nich zagwarantowane w ustawie zasadniczej: prawo do prywatności, tajemnica korespondencji i komunikowania się oraz ochrona informacji o osobie związana z ograniczeniem możliwości pozyskiwania, gromadzenia i udostępniania informacji o obywatelach. Obowiązek zachowania tajemnicy zawodowej pełni w tym zakresie

⁷ Postanowienie SA w Katowicach z dnia 5 sierpnia 2015 r., II AKz 443/15, LEX nr 1809515; postanowienie SA w Krakowie z dnia 14 listopada 2017 r., II AKz 432/17, LEX nr 2402517.

⁸ J. Naumann, *op. cit.*, § 19, Nb 56–57; P. Skuczyński (oprac.), *Wybrane opinie Komisji Etyki i Tajemnicy Adwokackiej przy Okręgowej Radzie Adwokackiej w Warszawie 2018–2019*, Warszawa 2021, s. 10; J. Kurek, *Tajemnice zawodów prawniczych. Tajemnica adwokacka*, „Monitor Prawniczy” 2013, nr 23, s. 1280.

⁹ D. Dudek, *Konstytucja i tajemnica adwokacka*, „Palestra” 2019, nr 7–8, s. 28.

¹⁰ Zob. m.in. postanowienie SA w Szczecinie z dnia 29 października 2013 r., II AKz 330/13, LEX nr 1451899.

¹¹ Wyrok TK z dnia 22 listopada 2004 r., SK 64/03, OTK-A 2004, nr 10, poz. 107; W. Wróbel, [w:] *Kodeks karny. Część szczególna*, t. 2: *Komentarz do art. 117–277*, red. A. Zoll, Warszawa 2013, s. 1481; postanowienie SA w Szczecinie z dnia 29 października 2013 r., II AKz 330/13, LEX nr 1451899.

¹² J. Giezek, *Tajemnica adwokacka – wartość względna czy absolutna? O nieujawnialności informacji objętych tajemnicą adwokacką*, [w:] *Etyka adwokacka a kontradyktoryjny proces karny*, red. J. Giezek, P. Kardas, Warszawa 2015, s. 186; W. Marchwicki, *Przedmiotowy zakres tajemnicy adwokackiej. Czemu służy ochrona tajemnicy adwokackiej?*, [w:] *Ochrona tajemnicy adwokackiej...*, s. 81; P. Kardas, *O sposobach rozwiązywania kolizji norm i konfliktu dóbr w związku z tajemnicą adwokacką – tajemnica adwokacka w kontekście kolizji norm oraz konfliktu wartości*, „Palestra” 2019, nr 7–8, s. 122, 126.

Uwaga! Artykuł został opublikowany w dwóch wersjach językowych – podstawą do cytowań jest wersja angielska

The English-language text shall constitute the original version of the article. The Polish-language version of the article is only an illustrative version

funkcję instrumentalną, gdyż brak jest podstawy do przyjęcia tezy o istnieniu konstytucyjnego prawa do zachowania tajemnicy zawodowej¹³.

Zaufanie pomiędzy klientem i adwokatem/radcą prawnym jest niezbędne dla właściwego świadczenia pomocy prawnej. Adwokat/radca prawny staje się depozytariuszem informacji przekazanych mu na zasadach zachowania poufności przez klienta, których nie przekazałby nikomu innemu, a klient ufa, że skierowany do niego przekaz adwokata/radcy prawnego pozostanie wyłącznie ich sekretem¹⁴. Obowiązek zachowania tajemnicy stoi na straży interesu klienta i chroni jego dobro, jakim jest bezpieczeństwo powierzonych informacji. Z obowiązkiem tym wiąże się także uprawnienie (i związany z nim obowiązek wynikający z przepisów deontologicznych) adwokata/radcy prawnego do określonego zachowania wobec organów prowadzących postępowanie – w postaci odmowy odpowiedzi na konkretne pytania lub odmowy przedstawienia dokumentu, dotyczących okoliczności objętych tajemnicą zawodową¹⁵. Stanowi to obowiązek adwokata/radcy prawnego ustanowiony w interesie klienta, a powinność ta nie powinna być traktowana jako przywilej związany z wykonywanym zawodem¹⁶.

Ujawnienie informacji objętych tajemnicą zawodową następuje na życzenie lub za zgodą klienta. W judykaturze przyjęto koncepcję dorozumianej zgody klienta na ujawnienie tajemnicy, jeżeli takie ujawnienie leży w jego interesie, którego ochrona jest celem pomocy prawnej świadczonej przez adwokata/radcę prawnego¹⁷. Sytuacji takiej nie można więc rozpatrywać w kategoriach naruszenia tajemnicy zawodowej, chyba że adwokat/radca prawny czyni to wbrew wyraźnemu zakazowi ze strony klienta¹⁸. Informacje, które adwokat/radca prawny przekazał organowi prowadzącemu postępowanie (i/lub stronie przeciwnej), co faktycznie prowadzi do ich ujawnienia, nie tracą w mojej ocenie cechy poufności wobec innych podmiotów

¹³ Art. 47, art. 49 i art. 51 ust. 2 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. 1997, nr 78, poz. 483, ze zm.), dalej: Konstytucja RP. Zob. także: D. Dudek, *op. cit.*, s. 42–44; P. Kardas, *op. cit.*, s. 125, 134–136; wyrok TK z dnia 22 listopada 2004 r., SK 64/03, OTK-A 2004, nr 10, poz. 107; wyrok TK z dnia 2 lipca 2007 r., K 41/05, OTK-A 2007, nr 7, poz. 72.

¹⁴ J. Naumann, *op. cit.*, § 19, Nb 23; pkt 2.3.1 Kodeksu Etyki Prawników Europejskich przyjętego na sesji plenarnej Rady Adwokatów i Stowarzyszeń Prawniczych Europy (CCBE) 28 października 1988 r. (ze zm.), dalej: KEPE. Mimo że przyjęto go do stosowania uchwałą nr 8/2010 IX Krajowego Zjazdu Radców Prawnych z dnia 6 listopada 2010 r. oraz uchwałą nr 20/2014 Naczelnej Rady Adwokackiej z dnia 22 listopada 2014 r., nie ma on charakteru aktu wiążącego dla radców prawnych i adwokatów, chociaż co innego wynika z treści tych uchwał. Szerzej na ten temat: T. Jaroszyński, *Kodeks Etyki Prawników Europejskich (CCBE) w polskim systemie prawa*, „Przegląd Prawa Konstytucyjnego” 2023, nr 1, s. 217 i n.

¹⁵ Art. 180 § 2 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (t.j. Dz.U. 2024, poz. 37), dalej: KPK; art. 83 § 2 ustawy z dnia 14 czerwca 1960 r. – Kodeks postępowania administracyjnego (t.j. Dz.U. 2024, poz. 572); art. 248 § 2 i art. 261 § 2 ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (t.j. Dz.U. 2023, poz. 1550, ze zm.); art. 196 § 2 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Ordynacja podatkowa (t.j. Dz.U. 2023, poz. 2383, ze zm.); M. Skibińska, *Dowód z przesłuchania świadka – adwokata lub radcy prawnego – a problem tajemnicy zawodowej*, [w:] *Aktualne zagadnienia postępowania dowodowego i środków dowodowych w postępowaniu cywilnym*, „Acta Iuridica Lebusana” 2020, vol. 14, s. 76–80.

¹⁶ Art. 9 KERP wskazuje, że dochowanie tajemnicy zawodowej jest także prawem radcy prawnego. Podobnie pkt 2.3.1 *in fine* KEPE.

¹⁷ Wyrok SN z dnia 20 grudnia 2007 r., SDI 28/07, LEX nr 568835; art. 2 URadPr; § 6 ZZEA; L. Korczak, *Kilka uwag...*, s. 43.

¹⁸ J. Naumann, *op. cit.*, § 19, Nb 24 *in fine* i 50.

Uwaga! Artykuł został opublikowany w dwóch wersjach językowych – podstawą do cytowań jest wersja angielska

The English-language text shall constitute the original version of the article. The Polish-language version of the article is only an illustrative version

i nadal objęte są obowiązkiem zachowania dyskrecji z uwagi na charakter relacji łączącej adwokata/radcę prawnego z klientem¹⁹.

Naruszenie obowiązku zachowania tajemnicy zawodowej przez adwokata/radcę prawnego obwarowane jest sankcją karną i dyscyplinarną. Może również stanowić podstawę odpowiedzialności odszkodowawczej wobec klienta, który doznał szkody na skutek takiego zachowania adwokata/radcę prawnego.

W związku z wykonywanymi usługami prawniczymi mogą jednak wystąpić sytuacje, w których pojawia się konieczność²⁰ ujawnienia informacji objętych tajemnicą zawodową w celu realizacji praw podmiotowych adwokata/radcę prawnego, na co z reguły nie ma zgody klienta, a nawet pozostaje to w kolizji z jego interesem. Jak powinien zachować się adwokat/radca prawny w takich kontrowersyjnych sytuacjach? U podłoża odpowiedzi na to pytanie leży charakter obowiązku zachowania tajemnicy zawodowej. Podejście do zachowania tajemnicy zawodowej jako bezwzględного obowiązku adwokata/radcę prawnego jest nieuprawnione²¹. Obowiązek ten stanowi dobro chronione prawem, lecz nie jest to ochrona absolutna. Wynika to nie tylko z odsyłających przepisów zawartych w ustawie o radcach prawnych i ustawie Prawo o adwokaturze oraz przepisów Kodeksu postępowania karnego²², ale także z możliwości wystąpienia kolizji dóbr prawnych, tj. obowiązku zachowania tajemnicy zawodowej i innego dobra o wartości wyższej, chronionego w ważnym interesie społecznym.

Każda sytuacja związana z ujawnieniem tajemnicy zawodowej budzi rozterki adwokata/radcę prawnego – nie tylko z uwagi na występujący po jego stronie konflikt sumienia, ale także z powodu zagrożenia odpowiedzialnością karną i/lub dyscyplinarną. Wątpliwości te wzmacnia fakt, że obowiązek zachowania tajemnicy zawodowej nie może być ograniczony w czasie, a więc trwa również po ustaniu świadczenia pomocy prawnej na rzecz klienta²³. Na tym tle rysuje się możliwość posłużenia się konstrukcją kontratypu wyłączającego bezprawność takiego zachowania, w reżimie zarówno odpowiedzialności karnej, jak i dyscyplinarnej.

¹⁹ Postanowienie SN z dnia 15 listopada 2012 r., SDI 32/12, LEX nr 1231613. Inaczej: Z. Krzemiński, *Glosa do uchwały Prezydium NRA z dn. 3 VIII 1967 r.*, „Palestra” 1969, nr 4, s. 143.

²⁰ W niniejszym opracowaniu pomijam działanie adwokata/radcę prawnego związane z ujawnieniem tajemnicy zawodowej w ramach obowiązku prawnego. Taka sytuacja może jednak rodzić odpowiedzialność dyscyplinarną za naruszenie zasad etyki, które stanowi odrębną i niezależną podstawę odpowiedzialności dyscyplinarnej. Szeroko na ten temat: R. Baszuk, *Tajemnica adwokacka. W poszukiwaniu kontratypów wyłączających bezprawność dyscyplinarną*, [w:] *Etyka adwokacka a kontradyktoryjny proces...*, s. 309–312, 314–315.

²¹ Szerzej na ten temat: J. Warylewski, *Tajemnica adwokacka i odpowiedzialność karna za jej naruszenie (ujawnienie)*, „Palestra” 2015, nr 5–6, s. 10–11; E. Kruk, *op. cit.*, s. 28–29; J. Giezek, *O granicach tajemnicy adwokackiej oraz zgodzie „dysponenta” na jej ujawnienie*, „Palestra” 2014, nr 9, s. 71; Ł. Chojniak, *Obowiązek zachowania tajemnicy adwokackiej a kolizja interesów adwokata i jego klienta*, [w:] *Etyka adwokacka a kontradyktoryjny proces...*, s. 281–283. Inaczej: A. Malicki, *O dysponowaniu tajemnicą adwokacką oraz jej granicach – perspektywa adwokacka*, [w:] *Etyka adwokacka a kontradyktoryjny proces...*, s. 221–222; J. Naumann, *op. cit.*, § 19, Nb 26, 31–32.

²² Art. 3 ust. 6 URadPr; art. 6 ust. 4 PrAdw; art. 180 § 2 KPK.

²³ Art. 3 ust. 4 URadPr; art. 6 ust. 2 PrAdw; pkt 2.3.3 KEPE.

Uwaga! Artykuł został opublikowany w dwóch wersjach językowych – podstawą do cytowań jest wersja angielska

The English-language text shall constitute the original version of the article. The Polish-language version of the article is only an illustrative version

KONTRATYP ZWIĄZANY Z REALIZACJĄ PRAWA DO SĄDU

Adwokat/radca prawny może występować w charakterze powoda w procesach cywilnych przeciwko swojemu klientowi o zapłatę wynagrodzenia z tytułu udzielonej usługi prawnej. Wytaczając powództwo, adwokat/radca prawny musi oprzeć swoje twierdzenia na informacjach dotyczących zakresu i sposobu świadczonej pomocy prawnej. W takiej sytuacji może pojawić się problem ujawnienia informacji objętych tajemnicą zawodową związanych ze świadczoną usługą prawną, a przepisy Kodeksu postępowania cywilnego nie przewidują możliwości zwolnienia z tajemnicy zawodowej. Informacje objęte tajemnicą zawodową stanowią tajemnicę klienta, a więc adwokat/radca prawny nie może sam się zwolnić z obowiązku zachowania tajemnicy zawodowej i dowolnie dysponować pozyskaną wiedzą na potrzeby organu prowadzącego postępowanie. Obowiązek ten ma charakter publiczny, a więc jest niezależny od woli adwokata/radcy prawnego, a on sam nie jest dysponentem tajemnicy zawodowej²⁴.

W takiej sytuacji prawnik staje przed dylematem, czy zrezygnować ze swojego roszczenia wobec klienta, który nadużył jego zaufania i zachowuje się nielojalnie, nie regulując ustalonego wynagrodzenia w imię zachowania w poufności informacji dotyczących świadczonej usługi prawnej²⁵.

Dodatkowo towarzyszy temu obawa przed konsekwencjami, tj. odpowiedzialnością karną i/lub dyscyplinarną. Wszczęcie takiego postępowania może nastąpić na wniosek pozwanego, dotychczasowego klienta, który – jako hipotetycznie poszkodowany – znajduje się w konflikcie z adwokatem/radcą prawnym. To może ostatecznie wpłynąć na rezygnację z dochodzenia roszczenia. Należy zwrócić uwagę, że treść ujawnionej lub wykorzystanej informacji objętej tajemnicą zawodową, a także jej waga nie mają znaczenia dla wypełnienia znamion czynu zabronionego z art. 266 Kodeksu karnego, w szczególności mogą to być również informacje błahe, drugorzędne lub mało znaczące²⁶. Natomiast skazanie adwokata/radcy prawnego za przestępstwo ujawnienia lub wykorzystania informacji objętych tajemnicą zawodową może

²⁴ D. Seroka, *Tajemnica zawodowa a wykorzystywanie informacji nią objętych przez radcę prawnego we własnej sprawie dyscyplinarnej*, [w:] *Tajemnica zawodowa radcy prawnego*, red. R. Stankiewicz, Warszawa 2018, s. 164; A. Malicki, *op. cit.*, s. 217; postanowienie SN z dnia 15 listopada 2012 r., SDI 32/12, LEX nr 1231613; postanowienie SA w Krakowie z dnia 11 października 2016 r., I ACa 659/16; postanowienie SA we Wrocławiu z dnia 4 listopada 2010 r., II AKz 588/10, LEX nr 621274. Na tle tajemnicy notarialnej zob. postanowienie SN z dnia 29 października 2014 r., SDI 28/14, LEX nr 1583232.

²⁵ Zagadnienie to poddano już analizie w świetle istniejących poglądów w doktrynie, z jednoczesnym uwzględnieniem aspektów praktycznych i oceny aksjologicznej zachowania prawnika świadczącego pomoc prawną. Zob. Ł. Błaszczak, *Problem ujawnienia tajemnicy zawodowej przez radców prawnych i adwokatów występujących w charakterze strony powodowej lub pozwanej w procesach cywilnych z udziałem swoich klientów*, [w:] *Wykonywanie zawodu radcy prawnego. 40-lecie samorządu radcowskiego. Przeszłość – teraźniejszość – przyszłość*, red. K. Mularczyk, M. Pyrz, T. Scheffler, A. Zalesińska, Warszawa 2022, s. 188 i n.; Ł. Chojniak, *op. cit.*, s. 291–292.

²⁶ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (t.j. Dz.U. 2024, poz. 17), dalej: KK. Szerzej zob. E. Plebanek, M. Rusinek, *Ujawnienie tajemnicy zawodowej w procesie karnym a odpowiedzialność karna*, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” 2007, nr 1, s. 75–77; J. Warylewski, *op. cit.*, s. 8; Z. Krzemiński, *Etyka adwokacka. Teksty, orzecznictwo, komentarz*, Warszawa 2008, s. 80; idem, *Problem tajemnicy zawodowej adwokata w świetle przepisów prawnych*, „Palestra” 1959, nr 10, s. 34. W sytuacji, gdy ujawnienie takiej informacji objętej tajemnicą zawodową w znikomym stopniu zagraża prawnie chronionym interesom klienta, czyn taki może nie stanowić przestępstwa z uwagi na brak społecznej szkodliwości czynu, o którym mówi art. 1 § 2 KK. Zob. W. Wróbel, *op. cit.*, s. 1492; S. Hoc, *op. cit.*, Nb 9.

Uwaga! Artykuł został opublikowany w dwóch wersjach językowych – podstawą do cytowań jest wersja angielska

The English-language text shall constitute the original version of the article. The Polish-language version of the article is only an illustrative version

pociągnąć za sobą zastosowanie niezwykle dolegliwego środka karnego z art. 41 § 1 KK w postaci zakazu wykonywania zawodu adwokata/radcy prawnego.

Z chwilą powstania sporu cywilnego między adwokatem/radcą prawnym a byłym klientem dotychczasowa relacja zaufania zanika, gdyż jest ona związana ze świadczeniem pomocy prawnej. Pojawia się więc pytanie, czy prawnik może w takiej sytuacji ujawnić informacje dotyczące wynagrodzenia za wykonanie konkretnych czynności pomocy prawnej oraz w jakim zakresie takie informacje objęte są tajemnicą zawodową.

Jest to dopuszczalne, o ile treść sporządzonych na tę okoliczność dokumentów (jak np. faktura VAT, rachunek, paragon czy wykaz godzinowy wykonanych prac) cechuje duża ogólnikowość w postaci określonych rodzajowo wykonanych czynności i nie wkracza ona w dyskrecyjną sferę związaną ze świadczeniem pomocy prawnej. Takie informacje zawarte w wyżej wskazanych dokumentach nie są objęte tajemnicą zawodową.

Inaczej należy oceniać wykorzystanie informacji objętych tajemnicą zawodową. Istnieje pogląd, że w sytuacji sporu między adwokatem/radcą prawnym a byłym klientem w ogóle nie dochodzi do naruszenia tajemnicy zawodowej. Zakłada on relatywizację charakteru tych samych informacji w zależności od roli, w jakiej występuje adwokat/radca prawny (co przekłada się na różną relację z klientem) – albo jako prawnik świadczący pomoc prawną, albo jako strona stosunku zobowiązaniowego²⁷. Nie zgadzam się z tym poglądem. Skoro informacje objęte są tajemnicą zawodową, to ich ujawnienie i wykorzystanie w postępowaniu przeciwko byłemu klientowi w związku z istniejącym zobowiązaniem stanowi naruszenie obowiązku zachowania tajemnicy zawodowej, nie mówiąc już o naruszeniu zakazu wykorzystania tych informacji w interesie swoim lub osoby trzeciej²⁸. Inną kwestią jest, czy takie zachowanie adwokata/radcy prawnego rodzi zagrożenie sankcją karną i/lub dyscyplinarną.

Możliwość prowadzenia postępowania z powodztwa adwokata/radcy prawnego przeciwko byłemu klientowi należy rozpatrywać w kontekście realizacji podmiotowego prawa publicznego, jakim jest prawo do sądu. Ochrona interesu klienta wtedy nie występuje z uwagi na przedmiot roszczenia. Oczywiście nie jest celem powoda – adwokata/radcy prawnego – ujawnienie i wykorzystanie informacji objętych tajemnicą zawodową przed sądem, lecz jest to niezbędne do udowodnienia jego twierdzeń dotyczących podstawy faktycznej żądania²⁹. Niemniej dochodzi do zachowania wypełniającego znamiona czynu zabronionego i przewinienia dyscyplinarnego, gdyż informacje objęte tajemnicą zawodową zostają ujawnione i wykorzystane przez adwokata/radcę prawnego w innym celu niż prowadzenie powierzonej mu przez klienta sprawy³⁰. Bezprawność takiego zachowania może być jednak zniesiona z mocy innych przepisów prawa.

Odpowiedzialność adwokata/radcy prawnego w przypadku ujawnienia lub wykorzystania informacji objętych tajemnicą zawodową jest wyłączona, kiedy działa on w ramach kontraktu ustawowego – stanu wyższej konieczności. Kwalifikacja prawna takiego zachowania,

²⁷ T. Scheffler, *Spór klienta a tajemnica zawodowa*, „Radca Prawny” 2019, nr 186, s. 43.

²⁸ Art. 16 KERP.

²⁹ Ł. Błaszczak, *op. cit.*, s. 200–201, 205.

³⁰ Wyrok SN z dnia 20 grudnia 2007 r., SDI 28/07, LEX nr 568835.

Uwaga! Artykuł został opublikowany w dwóch wersjach językowych – podstawą do cytowań jest wersja angielska

The English-language text shall constitute the original version of the article. The Polish-language version of the article is only an illustrative version

oparta na podstawie art. 26 § 1 KK, uzasadniona jest warunkiem społecznej opłacalności poświęcenia jednego z kolidujących dóbr prawnych i brakiem innej możliwości ochrony bezpośrednio zagrożonego dobra o wartości wyższej³¹. Działając w ramach kontraktu, adwokat/radca prawny poświęca dobro dotyczące ochrony tajemnicy zawodowej, ratując jednocześnie dobro o wyższej wartości (zgodnie z zasadą proporcjonalności przy stanie wyższej konieczności), jakim jest prawo do sądu. Czyn taki nie jest przestępstwem ze względu na realizację konstytucyjnego prawa do sądu, stanowiącego elementarny standard demokratycznego państwa prawnego, które nie może być limitowane obowiązkiem zachowania tajemnicy zawodowej. W innym przypadku zobowiązany do zachowania tajemnicy adwokat/radca prawny w sporze z byłym klientem byłby pozbawiony prawa do sądu, a także prawa do rzetelnego procesu (z uwagi na brak realizacji zasady tzw. równości broni)³². Prawo do sądu wzmacnia i dopełnia gwarancyjny przepis ustawy zasadniczej zakazujący zamykania drogi sądowej przez regulacje ustawowe, a tym bardziej akty niższej rangi (w tym przepisy prawa wewnętrznego samorządu prawniczego)³³.

Według przyjętej wyżej konstrukcji adwokat/radca prawny nie popełnia również przewinienia dyscyplinarnego, gdyż do postępowania dyscyplinarnego (w tym wypadku chodzi o kwalifikację podstawy jego wszczęcia, nie zaś prawa do sądu realizowanego w ramach postępowania dyscyplinarnego) stosuje się odpowiednio art. 26 § 1 KK³⁴. Jest to zgodne z ukształtowanym wcześniej (regulacja dotycząca odpowiedniego stosowania przepisów rozdziałów I–III KK do postępowania dyscyplinarnego weszła w życie w dniu 25 grudnia 2014 r.³⁵) poglądem, że nie można pociągnąć do odpowiedzialności dyscyplinarnej adwokata/radcy prawnego za zachowanie zgodne z upoważnieniem (dozwoleniem) wynikającym z ustawy, nawet gdyby zachowanie takie formalnie naruszało przepisy zawarte w kodeksach deontologicznych³⁶.

Adwokat/radca prawny realizujący prawo do sądu w sprawie przeciwko byłemu klientowi powinien zminimalizować zakres ujawnianych informacji, ograniczając je do faktu wykonania usługi prawnej i przysługującego z tego tytułu wynagrodzenia. Niewątpliwie ułatwia to prawidłowe wykonanie obowiązków wynikających z przepisów wewnętrznych wydanych przez samorządy prawnicze dotyczących podstawy i zasad rozliczeń z klientem (m.in. zawarcia

³¹ P. Daniluk, *Komentarz do art. 26*, [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, red. R.A. Stefański, Legalis 2023, Nb 2, 4, 12, 18.

³² Art. 45 ust. 1 Konstytucji RP; wyrok TK z dnia 14 czerwca 1999 r., K 11/98, OTK ZU 1999, nr 5, poz. 97; wyrok TK z dnia 18 grudnia 2007 r., SK 54/05, OTK ZU 2007, nr 11A, poz. 158; A. Woroniecka, *Biznes w okowach tajemnicy zawodowej radcy prawnego*, „Przegląd Radcowski” 2020, nr 27, s. 31; Ł. Błaszczak, *op. cit.*, s. 201. Zob. także: K. Wiak, *Komentarz do art. 26*, [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, red. A. Grześkowiak, K. Wiak, Legalis 2024, Nb 15.

³³ Art. 77 ust. 2 Konstytucji RP; wyrok TK z dnia 16 marca 1999 r., SK 19/98, OTK ZU 1999, nr 3, poz. 36; L. Garlicki, K. Wojtyczek, [w:] *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, red. L. Garlicki, M. Zubik, t. 2, Warszawa 2016, s. 858–859, 867–868; A. Woroniecka, *op. cit.*, s. 30–31; Ł. Błaszczak, *op. cit.*, s. 205–206.

³⁴ Art. 74¹ URadPr; art. 95n PrAdw; L. Korczak, [w:] *Kodeks Etyki Radcy Prawnego. Komentarz*, red. T. Scheffler, Warszawa 2023, s. 168–170. Por. P. Sarnecki, [w:] *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej...*, s. 235.

³⁵ Art. 1 pkt 35 i art. 2 pkt 34 ustawy z dnia 7 listopada 2014 r. o zmianie ustawy – Prawo o adwokaturze oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. 2014, poz. 1778).

³⁶ Uchwała TK z dnia 17 marca 1993 r., W 16/92, OTK 1993, nr 1, poz. 16; wyrok SN z dnia 27 września 2012 r., SDI 24/12, LEX nr 1226771; R. Baszuk, *Tajemnica adwokacka...*, s. 312.

Uwaga! Artykuł został opublikowany w dwóch wersjach językowych – podstawą do cytowań jest wersja angielska

The English-language text shall constitute the original version of the article. The Polish-language version of the article is only an illustrative version

umowy na piśmie i skrupulatnego gromadzenia dokumentacji finansowej³⁷. Adwokat/radca prawny, działając w stanie wyższej konieczności, musi zważyć, aby ujawnienie informacji objętych tajemnicą nastąpiło jedynie w granicach wymaganych potrzebą, a więc zgodnie z dyrektywą, aby czynić to z jak największą oszczędnością dobra poświęcanego, nie przekraczając miary rzeczywiście koniecznej dla uchylecia negatywnych następstw dla realizacji dobra ratowanego³⁸. W innym przypadku może nastąpić przekroczenie granic stanu wyższej konieczności poprzez zbędne poświęcenie dobra prawnego w zbyt szerokim zakresie (np. na skutek ujawnienia informacji prawnie irrelevantnych dla postępowania), co może narazić adwokata/radcę prawnego na odpowiedzialność z tytułu niedochowania tajemnicy zawodowej.

W takiej samej sytuacji znajduje się adwokat/radca prawny, kiedy zostaje pozwany o odszkodowanie w związku ze świadczoną na rzecz powoda pomocą prawną. Powodem może być dotychczasowy klient, były przeciwnik procesowy wnoszący powództwo o ochronę dóbr osobistych naruszonych przekroczeniem granic wolności słowa albo ubezpieczyciel występujący z roszczeniem regresowym. W celu skutecznego zaprzeczenia twierdzeniom powoda, dotyczącym niedochowania należytej staranności przy świadczeniu pomocy prawnej, adwokat/radca prawny musi wskazać okoliczności oparte na informacjach objętych tajemnicą zawodową. Działa wtedy w ramach kontratypu stanu wyższej konieczności, realizując konstytucyjne prawo do sądu i powiązane z nim prawo do rzetelnego procesu sądowego.

KONTRATYP ZWIĄZANY Z REALIZACJĄ PRAWA DO OBRONY

Podobnie należy oceniać ujawnienie informacji objętych tajemnicą przez adwokata/radcę prawnego występującego w charakterze podejrzanego lub oskarżonego w postępowaniu karnym czy też obwinionego w postępowaniu dyscyplinarnym, gdyż działa on wtedy na warunkach kontratypu stanu wyższej konieczności, realizując prawo do obrony.

Prawo do obrony – stanowiące element zasady demokratycznego państwa prawnego – nie może być ograniczone obowiązkiem zachowania tajemnicy zawodowej. Realizowane jest ono we wszystkich stadiach postępowania karnego i w takim samym zakresie przysługuje w zbliżonych do niego procedurach o charakterze represyjnym (a więc także w postępowaniu dyscyplinarnym)³⁹.

Aspekt materialny prawa do obrony przejawia się jako prawo do podejmowania różnego rodzaju czynności, mających na celu ochronę interesów podejrzanego/oskarżonego

³⁷ § 50 ZZEA; art. 36 ust. 1–3 KERP; § 8 ust. 1 i 4 oraz § 10 ust. 1 i 3 Regulaminu wykonywania zawodu adwokata (uchwała nr 140/2023 Naczelnej Rady Adwokackiej z dnia 1 grudnia 2023 r.); § 19 ust. 1 i 3 Regulaminu wykonywania zawodu radcy prawnego, stanowiącego załącznik do uchwały nr 124/XI/2022 Krajowej Rady Radców Prawnych z dnia 3 grudnia 2022 r. (t.j. uchwała nr 917/XI/2023 Prezydium Krajowej Rady Radców Prawnych z dnia 8 marca 2023 r.).

³⁸ Ł. Błaszczak, *op. cit.*, s. 208–209; P. Daniluk, *op. cit.*, Nb 19; K. Wiak, *op. cit.*, Nb 14.

³⁹ P. Sarnecki, *op. cit.*, s. 221, 228; L. Jamróz, *Konstytucyjne prawo do obrony przed sądem w RP*, [w:] *Konstytucyjno-ustawowa regulacja stosunków społecznych w Rzeczypospolitej Polskiej i Republice Białoruś*, red. J. Matwiejuk, Białystok 2009, s. 265, 272; wyrok TK z dnia 4 lipca 2002 r., P 12/01, OTK-A 2002, nr 4, poz. 50; wyrok TK z dnia 8 lipca 2003 r., P 10/02, OTK ZU 2003, nr 6A, poz. 62; wyrok TK z dnia 19 marca 2007 r., K 47/05, OTK-A 2007, nr 3, poz. 27; wyrok TK z dnia 29 stycznia 2013 r., SK 28/11, OTK-A 2013, nr 1, poz. 5.

Uwaga! Artykuł został opublikowany w dwóch wersjach językowych – podstawą do cytowań jest wersja angielska

The English-language text shall constitute the original version of the article. The Polish-language version of the article is only an illustrative version

w postępowaniu karnym, czyli m.in. do składania wyjaśnień, przytaczania argumentów służących obaleniu tez oskarżenia czy składania wniosków dowodowych, które mogą dotyczyć także świadczonej pomocy prawnej⁴⁰. Należy również zaznaczyć, że zakazy dowodowe wskazane w Kodeksie postępowania karnego odnoszą się tylko do zeznań świadka i nie dotyczą składania wyjaśnień przez podejrzanego/oskarżonego. Tym samym w świetle przepisów karnoprocesowych (mających charakter szczególny w stosunku do ustawy o radcach prawnych i ustawy Prawo o adwokaturze w zakresie zachowania tajemnicy zawodowej) w sytuacji składania wyjaśnień przez podejrzanego/oskarżonego teoretycznie nie występuje ochrona tajemnicy zawodowej⁴¹.

Na tle zagrożenia odpowiedzialnością karną za ujawnienie przez adwokata/radcę prawnego informacji objętych tajemnicą zawodową (odnosi się to również do odpowiedzialności dyscyplinarnej na podstawie działania sprzecznego z prawem lub zasadami etyki) możliwe jest zastosowanie kontratypu stanu wyższej konieczności (art. 26 § 1 KK), który wyłącza bezprawność karną takiego zachowania, w sytuacji gdy adwokat/radca prawny realizuje prawo do obrony. Tym samym adwokat/radca prawny nie popełnia przestępstwa lub przewinienia dyscyplinarnego, poświęcając dobro dotyczące ochrony tajemnicy zawodowej w celu ratowania dobra o wyższej wartości, jakim jest prawo do obrony⁴². W systemie prawa (biorąc także pod uwagę kryterium miejsca w hierarchii źródeł prawa powszechnie obowiązującego) niewątpliwie wartość wyższą ma prawo do obrony zakotwiczone w ustawie zasadniczej i ratyfikowanych przez Polskę traktatach międzynarodowych aniżeli ustawowy obowiązek zachowania tajemnicy zawodowej⁴³.

Podobnie w świetle ugruntowanego już stanowiska judykatury obowiązek zachowania tajemnicy zawodowej upada, jeżeli adwokat w związku ze świadczoną pomocą prawną znalazł się w pozycji podejrzanego/oskarżonego w postępowaniu karnym lub obwinionego w postępowaniu dyscyplinarnym. Dotyczy to m.in. sytuacji, gdy „klient ujawnił treść rozmów lub ich fragmenty, a więc dał przez to do zrozumienia, że na zachowaniu w tajemnicy rozmów w części ujawnionej mu nie zależy, a nadto gdy – w szczególności z inicjatywy takiego klienta – toczy się postępowanie dyscyplinarne lub karne, skierowane przeciwko samemu adwokatowi w związku z treścią tych rozmów. W tym wypadku wchodzi w grę prawo do obrony, które nie może doznać ograniczenia przez związanie adwokata/radcy prawnego obowiązkiem tajemnicy zawodowej. Jeśliby bowiem obowiązek ten zachować, adwokat/radca prawny znalazłby się w sytuacji gorszej niż każda inna osoba pozostająca w stanie oskarżenia”⁴⁴. Przytoczona argumentacja Sądu Najwyższego wskazuje, że w takiej sytuacji obowiązek zachowania tajemnicy

⁴⁰ Art. 42 ust. 2 Konstytucji RP; art. 175 i 176 KPK.

⁴¹ M. Cieślak, *Glosa do uchwały SN z dnia 29 listopada 1962 r., VI KO 61/62*, „Państwo i Prawo” 1963, z. 7, s. 172; E. Plebanek, M. Rusinek, *op. cit.*, s. 85, 87.

⁴² J. Warylewski, *op. cit.*, s. 14; A. Malicki, *op. cit.*, s. 217.

⁴³ Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności sporządzona w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r., zmieniona następnie Protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełniona Protokołem nr 2 (Dz.U. 1993, nr 61, poz. 284); Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych otwarty do podpisu w Nowym Jorku dnia 19 grudnia 1966 r. (Dz.U. 1977, nr 38, poz. 167).

⁴⁴ Uchwała SN z dnia 29 listopada 1962 r., VI KO 61/62, OSNKW 1963, z. 7–8, poz. 157; Z. Klatka, *Tajemnica zawodowa – dochowanie obowiązków, ale i dyskusja o zmianie przepisów*, „Radca Prawny” 2011, nr 115–116, s. 16.

Uwaga! Artykuł został opublikowany w dwóch wersjach językowych – podstawą do cytowań jest wersja angielska

The English-language text shall constitute the original version of the article. The Polish-language version of the article is only an illustrative version

zawodowej nie może spełniać żadnej z przypisywanych mu funkcji, gdyż na skutek jego realizacji uszczerbku doznałoby nie tylko prawo do obrony, ale również fundamentalna zasada równości wobec prawa w ramach prawa do obrony⁴⁵. Dosadniej podsumował to przedstawiciel doktryny, wskazując, że niedorzecznością jest sytuacja, w której oskarżony adwokat/radca prawny „pozwoliłby się skazać niewinnie dlatego tylko, że odpowiednie fakty świadczące na jego korzyść są z tych czy innych względów objęte tajemnicą”⁴⁶.

Wskazując na dopuszczalność ujawnienia informacji objętych tajemnicą adwokacką/radcowską, podkreśla się, że powinno to nastąpić w warunkach wyłączenia jawności rozprawy i jest to możliwe tylko w zakresie, w jakim jest to konieczne dla podjęcia aktywnej obrony przez adwokata/radcę prawnego. Położenie nacisku na ten element działania adwokata/radcy prawnego zmusza go do każdorazowej oceny, czy jego dane zachowanie mieści się w ramach kontratytu stanu wyższej konieczności, tj. czy ujawnione informacje były konieczne do realizacji prawa do obrony⁴⁷. Wymaga to dokładnej analizy ze strony adwokata/radcy prawnego, gdyż przekroczenie niezbędnego zakresu ujawnionych informacji może narazić go na odpowiedzialność z tytułu niedochowania tajemnicy zawodowej⁴⁸.

Analogicznie należy ocenić realizację prawa do obrony w postępowaniu dyscyplinarnym. Ujawnienie okoliczności objętych obowiązkiem zachowania tajemnicy zawodowej powinno nastąpić jedynie w granicach wyznaczonych koniecznością odparcia zarzutu dopuszczenia się przewinienia dyscyplinarnego (informacje te muszą mieć zatem związek z odpowiedzialnością za zarzucany czyn), a rozprawa przed sądem dyscyplinarnym powinna przebiegać z wyłączeniem jawności⁴⁹. Kwestia wyłączenia jawności rozprawy w postępowaniu dyscyplinarnym w sytuacji zagrożenia ujawnienia tajemnicy zawodowej została wprost uregulowana w ustawie Prawo o adwokaturze⁵⁰. Takiego przepisu w ustawie o radcach prawnych brak, co zmusza do odpowiedniego stosowania przepisów Kodeksu postępowania karnego⁵¹.

POSTULATY ZMIAN W PRZEPISACH DOTYCZĄCYCH OBOWIĄZKU ZACHOWANIA TAJEMNICY ZAWODOWEJ

Zagadnienie przedstawione w opracowaniu, istotne z punktu widzenia odpowiedzialności prawnika ujawniającego informacje objęte tajemnicą zawodową, starano się rozwiązać na poziomie Rady Adwokatur i Stowarzyszeń Prawniczych Europy (Council of Bars and Law Societies of Europe, CCBE) w opracowanych modelowych zasadach tajemnicy zawodowej. Zostały one przyjęte na sesji plenarnej CCBE w dniu 2 grudnia 2016 r., a ich ust. 8 dotyczący

⁴⁵ Z. Klatka, *Dochowanie tajemnicy zawodowej*, [w:] *Zawód radcy prawnego. Historia zawodu i zasady jego wykonywania*, red. A. Bereza, Warszawa 2017, s. 353; R. Baszuk, *Tajemnica zawodowa w wyjaśnieniach obwinionego składanych w postępowaniu dyscyplinarnym*, „Palestra” 2014, nr 3–4, s. 173.

⁴⁶ M. Cieślak, *op. cit.*, s. 173. Zob. także: J. Naumann, *op. cit.*, § 19, Nb 22.

⁴⁷ E. Plebanek, M. Rusinek, *op. cit.*, s. 87.

⁴⁸ Art. 31 ust. 1 Konstytucji RP; D. Seroka, *op. cit.*, s. 170–171; R. Baszuk, *Tajemnica zawodowa...*, s. 172.

⁴⁹ R. Baszuk, *Tajemnica adwokacka...*, s. 316–317.

⁵⁰ Art. 95a PrAdw; Ł. Chojniak, *op. cit.*, s. 287.

⁵¹ Art. 74¹ URadPr w zw. z art. 360 § 1 pkt 1 lit. d KPK (wskazany tu „ważny interes prywatny” dotyczy klienta adwokata/radcy prawnego).

Uwaga! Artykuł został opublikowany w dwóch wersjach językowych – podstawą do cytowań jest wersja angielska

The English-language text shall constitute the original version of the article. The Polish-language version of the article is only an illustrative version

analizowanej kwestii otrzymał brzmienie: „Prawnik ma prawo ujawnić informacje poufne objęte tajemnicą zawodową w postępowaniu pomiędzy prawnikiem i klientem lub w postępowaniu przeciwko prawnikowi, pod warunkiem że takie ujawnienie jest konieczne dla takiego postępowania i istnieje bezpośredni związek pomiędzy takim postępowaniem a zleceniem przekazanym prawnikowi przez klienta. Postępowanie obejmuje postępowanie sądowe, postępowanie administracyjne, postępowanie zawodowe, a także pozasądowe rozstrzygnięcie sporów”.

Uprawnienie prawnika do ujawnienia informacji objętych tajemnicą zawodową zawarte w modelowych zasadach tajemnicy zawodowej wywiedziono z prawa do rzetelnego procesu sądowego zawartego w Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności⁵². Warunki dopuszczalności ujawnienia przez prawnika informacji objętych tajemnicą zawodową są zbliżone do reguł stosowanych w polskim systemie prawa w ramach konstrukcji kontraktynu. Jest to dopuszczalne, gdy jest to konieczne do zabezpieczenia interesów (obrony) prawnika we wskazanych w przepisie postępowaniach oraz istnieje bezpośredni związek pomiędzy takim postępowaniem a zleceniem obsługi prawnej klienta i czynnościami z nią związanymi. Zaznaczenia wymaga, że dotyczy to „informacji poufnych objętych tajemnicą zawodową”, a więc granice zakresu przedmiotowego tajemnicy zawodowej zostały zbudowane na pojęciu niedookreślonym – „poufne”, dotyczącym charakteru chronionych informacji (inaczej zatem niż w systemie prawa polskiego).

Na gruncie krajowym próbę rozwiązania tego problemu stosunkowo wcześniej podjął samorząd radcowski, rozważając stosowną zmianę w przepisach deontologicznych. W 2013 r. pojawił się projekt nowego rozbudowanego art. 18 KERP (autorstwa radcy prawnego Z. Klatki) o następującym brzmieniu: „1. Radca prawny, przeciwko któremu prowadzone jest postępowanie grożące zastosowaniem sankcji karnych, administracyjnych lub dyscyplinarnych, może ujawnić organom prowadzącym postępowanie objęte tajemnicą zawodową informacje w zakresie, w jakim, w uzasadnionym przekonaniu, jest to niezbędne dla ochrony jego praw. 2. W przypadku sporu prawnego związanego ze świadczoną pomocą prawną radca prawny może w postępowaniu ujawnić informacje objęte tajemnicą zawodową, ale tylko w zakresie, w jakim, w uzasadnionym przekonaniu, jest to niezbędne dla ochrony jego praw. 3. W przypadkach, o których mowa w ust. 1 i ust. 2, radca prawny powinien podjąć starania o wyłączenie jawności postępowania. 4. Radca prawny, wykonując wynikające z Kodeksu obowiązki wobec organu samorządu zawodowego, a w szczególności korzystając z prawa do złożenia wyjaśnień, uprawniony jest do ujawniania w niezbędnym zakresie okoliczności objętych tajemnicą zawodową”.

Projekt został opracowany z uwzględnieniem zasad przygotowanych przez Grupę Roboczą CCBE ds. Modelowych Zasad Etyki. Był on wstępnie omawiany na Krajowym Zjeździe Radców Prawnych w listopadzie 2013 r., a następnie został przedłożony na Nadzwyczajnym Krajowym Zjeździe Radców Prawnych w listopadzie 2014 r. w trakcie prac nad nowym Kodeksem Etyki Radcy Prawnego. Po przeprowadzonej debacie nie uzyskał jednak akceptacji delegatów⁵³.

⁵² Art. 6 ust. 3 lit. b i c Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności.

⁵³ Z. Klatka, *Dochowanie tajemnicy...*, s. 356.

Uwaga! Artykuł został opublikowany w dwóch wersjach językowych – podstawą do cytowań jest wersja angielska

The English-language text shall constitute the original version of the article. The Polish-language version of the article is only an illustrative version

Kolejna propozycja zmiany Kodeksu Etyki Radcy Prawnego (autorstwa radcy prawnego L. Korczaka), nawiązująca już do omówionych wyżej modelowych zasad tajemnicy zawodowej przyjętych przez CCBE w 2016 r., pojawiła się znacznie później i ograniczała się do dodania ust. 4 do art. 15 KERP o następującym brzmieniu: „Radca prawny może jednak ujawnić informacje objęte tajemnicą zawodową, w trakcie postępowań dyscyplinarnych, karnych, cywilnych, administracyjnych, bądź innych prowadzonych na podstawie ustawy, w których jest stroną i które są wywołane lub pozostają w bezpośrednim związku ze świadczoną przez niego pomocą prawną. Ujawnienie informacji objętych tajemnicą może nastąpić wyłącznie w zakresie niezbędnym do ochrony jego praw. Radca prawny winien przy tym dążyć do wyłączenia jawności postępowania”⁵⁴.

Pozostaje ona nadal w sferze projektów, ujmowanych jedynie w poglądach doktryny. Problem więc nadal istnieje. Proponowane zmiany w przepisach wewnętrznych samorządu prawniczego go nie rozwiązują, gdyż nie mogą one wpływać na wynikający z ustawy obowiązek zachowania tajemnicy zawodowej, a co za tym idzie odpowiedzialności karnej za jego naruszenie, ani ograniczyć praw osób trzecich, w tym wypadku klientów, których tajemnicę ujawniono. Ponadto taka regulacja wprowadzona w Kodeksu Etyki Radcy Prawnego nie wyklucza nawet odpowiedzialności dyscyplinarnej radcy prawnego, gdyż eliminuje jedynie jedną z podstaw jego wszczęcia – naruszenie zasad etyki, nie odnosząc się do innej podstawy – zachowania sprzecznego z prawem⁵⁵.

Rozwiązania problemu należy więc poszukiwać na płaszczyźnie przepisów powszechnie obowiązujących, wskazując w ramach postulatów *de lege ferenda* na odważną, aczkolwiek przemyślaną korekturę regulacji ustawowych dotyczących tajemnicy zawodowej, co w konsekwencji powinno doprowadzić do komplementarnych zmian w aktach wewnętrznych samorządów prawniczych.

Głosy dotyczące zmiany regulacji ustawowych pojawiają się w środowisku prawniczym. Zazwyczaj towarzyszy im słuszny postulat wprowadzenia zakazu zwalniania z zachowania tajemnicy zawodowej (na wzór tajemnicy obrończej) przez podmiot zewnętrzny. Pomijając tę kwestię, jako wykraczającą poza zakres poruszanego tematu, warto odnotować propozycję przedstawicieli adwokatury dotyczącą zmiany zakresu przedmiotowego tajemnicy zawodowej⁵⁶. Dalej posunął się samorząd radcowski, który na przełomie 2023/2024 opracował wariantowe propozycje rozwiązań kierunkowych w ramach wewnętrznej debaty nad projektem zmiany ustawy o radcach prawnych. Dotyczyły one m.in. wskazania określonego zachowania radcy prawnego, które nie stanowi naruszenia tajemnicy zawodowej. Propozycja nawiązywała do wcześniejszych prac w samorządzie radcowskim i ostatecznie otrzymała takie brzmienie (fragment projektowanego art. 3b ustawy o radcach prawnych): „Nie stanowi naruszenia tajemnicy zawodowej przekazanie informacji nią objętych: 1) w zakresie niezbędnym dla ochrony interesu radcy prawnego w postępowaniu karnym, cywilnym, administracyjnym, dyscyplinarnym, innym prowadzonym na podstawie ustawy lub arbitrażowym,

⁵⁴ L. Korczak, [w:] *Kodeks Etyki...*, s. 167–168.

⁵⁵ Art. 80 PrAdw; art. 64 URadPr.

⁵⁶ Ł. Chojniak, *op. cit.*, s. 293–294.

Uwaga! Artykuł został opublikowany w dwóch wersjach językowych – podstawą do cytowań jest wersja angielska

The English-language text shall constitute the original version of the article. The Polish-language version of the article is only an illustrative version

jeżeli postępowanie jest prowadzone lub pozostaje w związku z wykonywaniem zawodu przez radcę prawnego; 2) innym radcom prawnym w związku z wykonywaniem przez nich zadań samorządu radców prawnych”⁵⁷.

Pozostaje ona nadal przedmiotem analiz i dyskusji środowiskowej, mimo ustalonego już wewnętrznego kierunku prac nad zmianami ustawy o radcach prawnych. Propozycje dotyczące projektu ustawy o zmianie ustawy o radcach prawnych przedyskutowane (16 marca 2024 r.) i przyjęte (14 czerwca 2024 r.) przez Krajową Radę Radców Prawnych nie objęły jednak takiej regulacji⁵⁸.

PODSUMOWANIE

W stanie prawnym, w którym istnieją różne reżimy odpowiedzialności adwokata/radcy prawnego za naruszenie tajemnicy zawodowej, rozwiązania analizowanego problemu należy szukać na gruncie ustawowym. Przy zachowaniu obowiązku zachowania tajemnicy zawodowej pożądanym jest ustawowe wskazanie dopuszczalnego zachowania adwokata/radcy prawnego (jako dysponenta tajemnicy zawodowej), które nie będzie rodzić odpowiedzialności karnej i/lub dyscyplinarnej. Niewątpliwie wzmocni to standardy odpowiedzialności prawnika poprzez dążenie do maksymalnej określoności czynu zabronionego, jakim jest ujawnienie tajemnicy zawodowej. Propozycji takiej towarzyszy obawa negatywnego odbioru kolejnego już ograniczenia ochrony tajemnicy zawodowej, utożsamianej z gwarancją poufności informacji powierzanych adwokatowi/radcy prawnemu. Mimo sporych trudności w przygotowaniu satysfakcjonującego rozwiązania, różnych poglądów na tę kwestię oraz tych – w mojej ocenie – wyolbrzymionych obaw, mam nadzieję, że propozycje te zostaną uwzględnione (w takiej czy w zmodyfikowanej wersji) wśród postulatów zgłaszanych przez samorząd radcowski. Ich los będzie uzależniony od podjęcia inicjatywy ustawodawczej przez podmioty uprawnione oraz od wyników szerokiej dyskusji przedstawicieli samorządów prawniczych, które do zagadnienia tajemnicy zawodowej podchodzą z najwyższą powagą z uwagi na jej znaczenie dla wykonywania zawodu oraz z ostrożnością przynależną dla spraw niezwykle wrażliwych w odbiorze społecznym.

⁵⁷ Koncepcja zmiany przepisów ustawy o radcach prawnych dotyczących tajemnicy radcy prawnego opracowana przez Grupę roboczą ds. tajemnicy zawodowej.

⁵⁸ Uchwała nr 173/XI/2024 KRRP z dnia 14 czerwca 2024 r. objęła jedynie zmianę art. 5b URadPr, która dotyczyła niewielkiej korekty w odesłaniu do przepisów o tajemnicy zawodowej (art. 3 ust. 3–6 w miejsce art. 3 ust. 4–6) oraz utrzymania obowiązku zachowania tajemnicy zawodowej w przypadku, gdy z żądaniem ujawnienia informacji uzyskanych przez radcę prawnego w związku z udzielaniem pomocy prawnej występuje nie tylko Prezes Urzędu Ochrony Danych Osobowych, lecz także każdy organ nadzorczy w rozumieniu art. 4 pkt 21 rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/679 z dnia 27 kwietnia 2016 r. w sprawie ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych i w sprawie swobodnego przepływu takich danych oraz uchylenia dyrektywy 95/46/WE (Dz.Urz. UE L 119/a, 4.05.2016, ze zm.).

Uwaga! Artykuł został opublikowany w dwóch wersjach językowych – podstawą do cytowań jest wersja angielska

The English-language text shall constitute the original version of the article. The Polish-language version of the article is only an illustrative version

BIBLIOGRAFIA

LITERATURA

- Baszuk R., *Tajemnica adwokacka. W poszukiwaniu kontratypów wyłączających bezprawność dyscyplinarną*, [w:] *Etyka adwokacka a kontradyktoryjny proces karny*, red. J. Giezek, P. Kardas, Warszawa 2015.
- Baszuk R., *Tajemnica zawodowa w wyjaśnieniach obwinionego składanych w postępowaniu dyscyplinarnym*, „Palestra” 2014, nr 3–4.
- Błaszczak Ł., *Problem ujawnienia tajemnicy zawodowej przez radców prawnych i adwokatów występujących w charakterze strony powodowej lub pozwanej w procesach cywilnych z udziałem swoich klientów*, [w:] *Wykonywanie zawodu radcy prawnego. 40-lecie samorządu radcowskiego. Przeszłość – teraźniejszość – przyszłość*, red. K. Mularczyk, M. Pyrz, T. Scheffler, A. Zalesińska, Warszawa 2022.
- Chojniak Ł., *Obowiązek zachowania tajemnicy adwokackiej a kolizja interesów adwokata i jego klienta*, [w:] *Etyka adwokacka a kontradyktoryjny proces karny*, red. J. Giezek, P. Kardas, Warszawa 2015.
- Cieślak M., *Glosa do uchwały SN z dnia 29 listopada 1962 r., VI KO 61/62*, „Państwo i Prawo” 1963, z. 7.
- Daniluk P., *Komentarz do art. 26*, [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, red. R.A. Stefański, Legalis 2023.
- Dudek D., *Konstytucja i tajemnica adwokacka*, „Palestra” 2019, nr 7–8.
- Garlicki L., Wojtyczek K., [w:] *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, red. L. Garlicki, M. Zubik, t. 2, Warszawa 2016.
- Giezek J., *O granicach tajemnicy adwokackiej oraz zgodzie „dysponenta” na jej ujawnienie*, „Palestra” 2014, nr 9.
- Giezek J., *Tajemnica adwokacka – wartość względna czy absolutna? O nieujawnialności informacji objętych tajemnicą adwokacką*, [w:] *Etyka adwokacka a kontradyktoryjny proces karny*, red. J. Giezek, P. Kardas, Warszawa 2015.
- Gutowski M., *O granicach tajemnicy adwokackiej w prawie prywatnym*, „Palestra” 2019, nr 7–8.
- Hałas R., *Komentarz do art. 266*, [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, red. A. Grześkowiak, K. Wiak, Legalis 2024.
- Hoc S., *Komentarz do art. 266*, [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, red. R.A. Stefański, Legalis 2023.
- Jamróz L., *Konstytucyjne prawo do obrony przed sądem w RP*, [w:] *Konstytucyjno-ustawowa regulacja stosunków społecznych w Rzeczypospolitej Polskiej i Republice Białoruś*, red. J. Matwiejuk, Białystok 2009.
- Jaroszyński T., *Kodeks Etyki Prawników Europejskich (CCBE) w polskim systemie prawa*, „Przegląd Prawa Konstytucyjnego” 2023, nr 1.
- Kardas P., *O sposobach rozwiązywania kolizji norm i konfliktu dóbr w związku z tajemnicą adwokacką – tajemnica adwokacka w kontekście kolizji norm oraz konfliktu wartości*, „Palestra” 2019, nr 7–8.
- Klatka Z., *Dochowanie tajemnicy zawodowej*, [w:] *Zawód radcy prawnego. Historia zawodu i zasady jego wykonywania*, red. A. Bereza, Warszawa 2017.
- Klatka Z., *Tajemnica zawodowa – dochowanie obowiązków, ale i dyskusja o zmianie przepisów*, „Radca Prawny” 2011, nr 115–116.
- Klatka Z., *Wykonywanie zawodu radcy prawnego i adwokata*, Warszawa 2004.
- Korczak L., [w:] *Kodeks Etyki Radcy Prawnego. Komentarz*, red. T. Scheffler, Warszawa 2023.
- Korczak L., *Kilka uwag o zakresie przedmiotowym obowiązku zachowania tajemnicy zawodowej przez radców prawnych*, [w:] *Ochrona tajemnicy adwokackiej (radcy prawnego) a działania władzy*, Warszawa 2019.
- Kruk E., *Obowiązek zachowania tajemnicy adwokackiej jako okoliczność uzasadniająca odmowę zeznań w trybie art. 180 § 2 k.p.k.*, „Studia Iuridica Lublinensia” 2017, vol. 26(4), DOI: <https://doi.org/10.17951/sil.2017.26.4.25>.
- Krzemiński Z., *Etyka adwokacka. Teksty, orzecznictwo, komentarz*, Warszawa 2008.
- Krzemiński Z., *Glosa do uchwały Prezydium NRA z dn. 3 VIII 1967 r.*, „Palestra” 1969, nr 4.
- Krzemiński Z., *Problem tajemnicy zawodowej adwokata w świetle przepisów prawnych*, „Palestra” 1959, nr 10.
- Kurek J., *Tajemnice zawodów prawniczych. Tajemnica adwokacka*, „Monitor Prawniczy” 2013, nr 23.
- Malicki A., *O dysponowaniu tajemnicą adwokacką oraz jej granicach – perspektywa adwokacka*, [w:] *Etyka adwokacka a kontradyktoryjny proces karny*, red. J. Giezek, P. Kardas, Warszawa 2015.
- Marchwicki W., *Przedmiotowy zakres tajemnicy adwokackiej. Czemu służy ochrona tajemnicy adwokackiej?*, [w:] *Ochrona tajemnicy adwokackiej (radcy prawnego) a działania władzy*, Warszawa 2019.

Uwaga! Artykuł został opublikowany w dwóch wersjach językowych – podstawą do cytowań jest wersja angielska

The English-language text shall constitute the original version of the article. The Polish-language version of the article is only an illustrative version

Naumann J., *Zbiór Zasad Etyki Adwokackiej i Godności Zawodu. Komentarz*, Legalis 2020.

Plebanek E., Rusinek M., *Ujawnienie tajemnicy zawodowej w procesie karnym a odpowiedzialność karna*, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” 2007, nr 1.

Podemski S., *Adwokat – pełnomocnik, obrońca, doradca*, Warszawa 1977.

Safjan M., *Prawo i medycyna*, Warszawa 1998.

Sarnecki P., [w:] *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, red. L. Garlicki, M. Zubik, t. 2, Warszawa 2016.

Scheffler T., *Spór klienta a tajemnica zawodowa*, „Radca Prawny” 2019, nr 186.

Seroka D., *Tajemnica zawodowa a wykorzystywanie informacji nią objętych przez radcę prawnego we własnej sprawie dyscyplinarnej*, [w:] *Tajemnica zawodowa radcy prawnego*, red. R. Stankiewicz, Warszawa 2018.

Skibińska M., *Dowód z przesłuchania świadka – adwokata lub radcy prawnego – a problem tajemnicy zawodowej*, [w:] *Aktualne zagadnienia postępowania dowodowego i środków dowodowych w postępowaniu cywilnym*, „Acta Iuridica Lebusana” 2020, vol. 14.

Skuczyński P. (oprac.), *Wybrane opinie Komisji Etyki i Tajemnicy Adwokackiej przy Okręgowej Radzie Adwokackiej w Warszawie 2018–2019*, Warszawa 2021.

Warylewski J., *Tajemnica adwokacka i odpowiedzialność karna za jej naruszenie (ujawnienie)*, „Palestra” 2015, nr 5–6.

Wiak K., *Komentarz do art. 26*, [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, red. A. Grześkowiak, K. Wiak, Legalis 2024.

Woroniecka A., *Biznes w okowach tajemnicy zawodowej radcy prawnego*, „Przegląd Radcowski” 2020, nr 27.

Wróbel W., [w:] *Kodeks karny. Część szczególna, t. 2: Komentarz do art. 117–277*, red. A. Zoll, Warszawa 2013.

KODEKSY, REGULAMINY

Kodeks Etyki Prawników Europejskich przyjęty na sesji plenarnej Rady Adwokatur i Stowarzyszeń Prawniczych Europy (CCBE) 28 października 1988 r. (ze zm.).

Kodeks Etyki Radcy Prawnego (t.j. w załączniku do uchwały nr 884/XI/2023 Prezydium Krajowej Rady Radców Prawnych z dnia 7 lutego 2023 r.).

Regulamin wykonywania zawodu adwokata (uchwała nr 140/2023 Naczelnej Rady Adwokackiej z dnia 1 grudnia 2023 r.).

Regulamin wykonywania zawodu radcy prawnego, stanowiący załącznik do uchwały nr 124/XI/2022 Krajowej Rady Radców Prawnych z dnia 3 grudnia 2022 r. (t.j. uchwała nr 917/XI/2023 Prezydium Krajowej Rady Radców Prawnych z dnia 8 marca 2023 r.).

Zbiór Zasad Etyki Adwokackiej i Godności Zawodu (Kodeks Etyki Adwokackiej; t.j. w obwieszczeniu Prezydium Naczelnej Rady Adwokackiej z dnia 1 lipca 2021 r.).

AKTY PRAWNE

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. 1997, nr 78, poz. 483, ze zm.).

Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności sporządzona w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r., zmieniona następnie Protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełniona Protokołem nr 2 (Dz.U. 1993, nr 61, poz. 284).

Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych otwarty do podpisu w Nowym Jorku dnia 19 grudnia 1966 r. (Dz.U. 1977, nr 38, poz. 167).

Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/679 z dnia 27 kwietnia 2016 r. w sprawie ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych i w sprawie swobodnego przepływu takich danych oraz uchylenia dyrektywy 95/46/WE (Dz.Ur. UE L 119/a, 4.05.2016, ze zm.).

Ustawa z dnia 14 czerwca 1960 r. – Kodeks postępowania administracyjnego (t.j. Dz.U. 2024, poz. 572).

Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (t.j. Dz.U. 2023, poz. 1550, ze zm.).

Ustawa z dnia 26 maja 1982 r. – Prawo adwokaturze (t.j. Dz.U. 2022, poz. 1184, ze zm.).

Ustawa z dnia 6 lipca 1982 r. o radcach prawnych (t.j. Dz.U. 2024, poz. 499).

Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (t.j. Dz.U. 2024, poz. 17).

Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (t.j. Dz.U. 2024, poz. 37).

Uwaga! Artykuł został opublikowany w dwóch wersjach językowych – podstawą do cytowań jest wersja angielska

The English-language text shall constitute the original version of the article. The Polish-language version of the article is only an illustrative version

Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Ordynacja podatkowa (t.j. Dz.U. 2023, poz. 2383, ze zm.).

Ustawa z dnia 7 listopada 2014 r. o zmianie ustawy – Prawo o adwokaturze oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. 2014, poz. 1778).

ORZECZNICTWO

Postanowienie SA we Wrocławiu z dnia 4 listopada 2010 r., II AKz 588/10, LEX nr 621274.

Postanowienie SA w Szczecinie z dnia 29 października 2013 r., II AKz 330/13, LEX nr 1451899.

Postanowienie SA w Katowicach z dnia 5 sierpnia 2015 r., II AKz 443/15, LEX nr 1809515.

Postanowienie SA w Krakowie z dnia 11 października 2016 r., I ACa 659/16.

Postanowienie SA w Krakowie z dnia 14 listopada 2017 r., II AKz 432/17, LEX nr 2402517.

Postanowienie SN z dnia 2 czerwca 2011 r., SDI 13/11, OSNwSD 2011, poz. 210.

Postanowienie SN z dnia 15 listopada 2012 r., SDI 32/12, LEX nr 1231613.

Postanowienie SN z dnia 29 października 2014 r., SDI 28/14, LEX nr 1583232.

Uchwała SN z dnia 29 listopada 1962 r., VI KO 61/62, OSNKW 1963, z. 7–8, poz. 157.

Uchwała TK z dnia 17 marca 1993 r., W 16/92, OTK 1993, nr 1, poz. 16.

Wyrok SN z dnia 20 grudnia 2007 r., SDI 28/07, LEX nr 568835.

Wyrok SN z dnia 27 września 2012 r., SDI 24/12, LEX nr 1226771.

Wyrok TK z dnia 16 marca 1999 r., SK 19/98, OTK ZU 1999, nr 3, poz. 36.

Wyrok TK z dnia 14 czerwca 1999 r., K 11/98, OTK ZU 1999, nr 5, poz. 97.

Wyrok TK z dnia 4 lipca 2002 r., P 12/01, OTK-A 2002, nr 4, poz. 50.

Wyrok TK z dnia 8 lipca 2003 r., P 10/02, OTK ZU 2003, nr 6A, poz. 62.

Wyrok TK z dnia 22 listopada 2004 r., SK 64/03, OTK-A 2004, nr 10, poz. 107.

Wyrok TK z dnia 19 marca 2007 r., K 47/05, OTK-A 2007, nr 3, poz. 27.

Wyrok TK z dnia 2 lipca 2007 r., K 41/05, OTK-A 2007, nr 7, poz. 72.

Wyrok TK z dnia 18 grudnia 2007 r., SK 54/05, OTK ZU 2007, nr 11A, poz. 158.

Wyrok TK z dnia 29 stycznia 2013 r., SK 28/11, OTK-A 2013, nr 1, poz. 5.